

„A HÍR SZENT, A VÉLEMÉNY SZABAD”

Októberi rémálom

„Ellenünk álmodnak”, nyilatkozta nemrégiben a belügyminiszter a kormány bírálóira célozva. Ám hogy a liberális cikkeivel mind nagyobb elismerést szerző Magyar Hírlap a liberális szerkesztés, mi több, a liberális sajtó ellen álmodik majd egy szép napon, arra rémálmaimban sem gondoltam. Márpedig erre ébredtem tegnapelőtt reggel, elolvasván a forradalom évfordulójára szerkesztett 9. oldalt. Habár a baj már a 8. oldal alján elkezdődik. Októberi álom című cikkében Hegyi Gyula azért tartja '56-ot kivételes ünneppnek, mert „hősei nemcsak követelni, hanem álmodni is mertek”. Aztán a 9. oldal bal felső csücskében maga is bevezet egy álmat.

Első pillantásra a legszebb vágyálmat. „A közvéleménynek joga van megismerni az igazságot: csakis a történelmi tények ismerete és tisztelete lehet minden elemzés alapja” — írja H. Gy., bevezetve két „történelmi dokumentumot” és egy történéssel készített interjút a magyar írók 1957-es tiltakozásáról. Csak hogy nagyrészt fikció az, amit az olvasónak történelmi ténynek kéne tisztelnie. A szerkesztőség pedig az elemzésnek még az alapjait se rakja le. A 9. oldal összeállító ténynek fogadják el, hogy a Népszabadság 1957. szeptember 5-i számában és az Élet és Irodalom szeptember végi számaiban megjelent tiltakozást valóban aláírták mindazok az írók, akiknek a nevét a Magyar Hírlap most újra leközi. V. Bálint Éva pedig már főként arról faggatja a történést: „hogyan vették rá az írókat, hogy aláírják?” Az interjúkészítő csupán a motívumokat járja körül, csakúgy, mint az Egy fájdalmas névsor elé... című bevezetőjében H. Gy.: „az aláírók jelentős részének voltak érthető mentségei, amint nyilván olyanok is akadtak köztük, akik benső meggyőződésüket követették e kiállással.”

„A kollektív amnézia fátyla” azonban nem tegnapelőtt kezdett föllebbenni erről a históriáról. A magyar sajtóban körülbelül tíz publikáció jelent meg azóta, hogy **Eörsi István Emlékezés régi szép időkre** című emlékirata 1988-ban számozatlanban megjelent, és attól kezdve újra és újra sokkolja a közvéleményt az, ami **Eörsit** megrázta a börtönben: a szabadlábon maradt írók közül hányan írták alá a memorandumot?

Az Új Idők 1989. május 15-i számában Mit írt alá 1957-ben 216 magyar író című cikkében Gyurkovics Tibor 21 tanút szólaltatott meg. Közülük Fehér Klára, Nemes László, Major Ottó, Győre Imre expressis verbis kijelenti: nem írta alá az ívet. Vas István egyértelműen megmondja: „odaírták a nevemet.” (Híreszteléként, de nem az író által hitelesített kijelentésként, ezt V. Bálint Éva is említi.) Keresztury Dezso pedig leszögezi: „Tiltakoztam, hogy aláírjam a nevemet.”

Már ennyi nyilvános kijelentésnek is elegendőnek kellett volna lennie ahhoz, hogy a Magyar Hírlap szerkesztősége óvatosan bánjon a tiltakozás újraközlésével, és V. Bálint Éva ne csak a megfélemlítés politikai indítékairól kérdezze Ständeisky Évát. Hogy az írók megkérdése nélkül is ráírták a nevüket a memorandumra, az nemcsak a for-

rászkritikai érzéket kellett volna hogy erősítse a szerkesztőségben. Hanem a továbbkutató kedvet is. Az emlékiratok és levelezéskötetek további gyanúokkal is szolgálnak. Az újságíróknak mindenekelőtt az a kötelessége, hogy már kétséssé vált szöveg esetén fölkutassa a tényeket, ha már dokumentumközlésre szánja el magát, és interjúalányát nem a forrás hitelességéről, hanem a megjelenés körülményeiről kívánja megszólaltatni.

„... a Szépirodalmi Kiadót a forradalom alatt kibombázták a New York-palota épületéből, s '57-ben csupán a kinyomott korrektúrák technikai lebonyolítását végezte a szerkesztőség. Illyés »Hunok Párizsban«-ja, Németh László »Iszony«-a nem is jelent meg '57-ben újra, Moldova pedig a tervezettnél csak hat évvel később került a könyvesboltokba. Ha V. Bálint Éva a Magyar nemzeti bibliográfiát nézi, s nem a Kiadói Főigazgatóság tervét, akkor erre maga is rádöbrent volna, s arra is, hogy Tersánszky könyvének csak a minisztériumi hivatalnokok adhatták a Két zöld asztal címet, Két zöld ás helyett.”

Gyurkovics interjú-összeállításában Illyés Gyuláné sem emlékszik a memorandumra. Illyés naplójából azonban kiderül: Tihanyban voltak az idő alatt (Illyés hosszú kórházi kezelése után). Szabó Lőrinc is ott kapta harmadik szívrohamát 1957. szeptember 12-én; Tihanyból viszik a gömöri klinikára, ahol halálos ágyán fekszik október végéig. Hogyan írta hát alá a nyilatkozatot szeptember 4-én? És hogyan írta alá Kodolányi János Akarattyan, Féja Géza békéscsabán, Sinka István szintén vidéken és féloldalára bénán, ha egyszer a tiltakozás szövegét, Fodor József azt nyilatkozta szeptember 4-én a Sportcsarnok nagygyűlésén, hogy szerdától csütörtökig ennyien és ennyien írták alá az ívet? A Népszabadság szeptember 5-i számának abból a részéből, amelyikből a Magyar Hírlap most nem közöl faksimilét, az is kiderül, hogy 24 óra alatt készítették el az (első) aláíróívet. Ständeisky Éva ugyan elmondja, hogy nem lehet fel a tiltakozóív — s becsületes történésként épp azért ad tartózkodó, s a tényeket „sem megerősítő, sem cáfoló” válaszokat —, ám a kérdezőnek kutakodótelessége lett volna a rejtélyt kibogozni, méghozzá az interjú előtt. Megnézte V. Bálint Éva az Új Magyar Központi Levéltárat, a Művelődési Minisztérium irattárát, illetve a Külügyminisztériumét? Mivel hogy az ENSZ ötös bizottságához intézet memorandum továbbítója alighanem a Külügyminisztérium lehetett. A tényleges névsor a corpus delicti. Amíg az elő nem kerül, legföljebb hipotézisekkel lehet élni.

A magam — Domokos Mátyással közösen fölállított — hipotézise az, hogy a betiltott írószövetség helyén működő Irodalmi Tanács elnöke és egy személyben az Irodalmi Alap vezetője, Bölöni György összegyűjthetett ugyan néhány aláírást, de az írók jó részének nevét egész egyszerűen lemásolta az írószövetség és/vagy az Irodalmi Alap taglistájáról. A névsor figyelmes olvasásából kitűnik, hogy a listán az Irodalmi Alap számos alapítója

és segélyezettje szerepel, főként olyanok, akik 1949 után egyáltalán nem, vagy csak alig vettek részt az irodalmi életben. Tuba Károly, Bónyi Adorján, Bródy Lili, Imecs Béla biztos közéljük tartozik, de ide számít a nyilasmúltjáért hosszú szilencium alól '57-ben, és épp a Népszabadság publicistájaként fölszabadult Csurka Péter vagy a koholt vádakkal, jugoszláv kémként börtönviselt Csuka Zoltán. Más szempontból áruklódó jel, hogy a Weö-

hanem azért, mert a kiadó már a forradalom előtt elküldte a tervet a Kiadói Főigazgatóságra. Szabó Lőrinc Tücsökzene című kötetéhez a szerződéskötés dátuma 1956. szeptember 18-a, a megjelenés időpontja pedig 1957. augusztus 23-a. A kultúrpolitikusoknak nehéz lett volna Szabó Lőrinc szeptember 4-i aláírását az augusztusban megjelent kötettel honorálni. Weöres Sándor A hallgatás tornya című kötetére 1956. május 11-én kötött szerződést, a Kiadói Főigazgatóság pedig 1956. augusztus 23-án nyomta rá az engedélyező pecsétet. Berda József Ostor és olajág című kötete már 1957 májusában megjelent, s az író egy napot töltött is a pufajkások között az újpesti rendőrségen ahelyett, hogy a négy hónappal későbbi aláírás dicsőségét élvezte volna. Németh László „Történelmi drámák”-ja már 1956-ban megjelent, igaz, nem az író választotta címen. Németh a Szeretem az igazságot címet választotta, de naplója tanulsága szerint a pártközpont azt üzenté: „Németh László nem szeretheti az igazságot.”

Az igazság az, hogy a Szépirodalmi Kiadót a forradalom alatt kibombázták a New York-palota épületéből, s '57-ben csupán a kinyomott korrektúrák technikai lebonyolítását végezte a szerkesztőség, az érdemi munka szünetelt. Illyés „Hunok Párizsban”-ja, Németh László „Iszony”-a nem is jelent meg '57-ben újra, Moldova pedig a tervezettnél csak hat évvel később került a könyvesboltokba. Ha V. Bálint Éva a Magyar nemzeti bibliográfiát nézi, s nem a Kiadói Főigazgatóság tervét, akkor erre maga is rádöbrent volna, minthogy arra is, hogy Tersánszky könyvének csak a minisztériumi hivatalnokok adhatták a Két zöld asztal címet, Két zöld ás helyett.

A Magyar Hírlap 9. oldalán az adu ás az, hogy a népi írók behúzták a farkukat '57-ben, és aláírásaikkal készségesebben adtak reverzálisan a hatalomnak, mint az urbánus írók. Nos, ez a cinkelt lap meghamisítja az '56-os forradalom kivételes teljesítményét. az írók, a munkások, parasztok, diákok egységét. Ahogy a mai munkásmozgalom föltámasztásának reményében Hegyi Gyula átírja a történelmet — „az értelmiségi elit csak megkésve követte a munkások, diákok és katonák spontán forradalmát” —, úgy V. Bálint Éva interjúja a népi írók mai veszedelmes viselkedését vetíti vissza 1957-re. Ha sugallott kérdései mögött valóság lenne, ugyan mi szükség lett volna az MSZMP KB 1958-as állásfoglalására a népi írók ellen?!

Az MDF kártékony mülthányortgatásának ellensúlyozására a Magyar Hírlap tendenciózus összeállítással ünnepelte október 23-át. Ez akkor is hiba volna, ha kifogástalan dokumentumokkal szolgál a szerkesztőség. A liberális sajtónak ennyi kárt a Magyar Fórum és az Új Magyarország összes támadása se okozott még.

KENEDI JÁNOS

A szerző szociológus, a Nyilvánosság Klub ügyvivője. (A nem kis hullámverést és vitát kiváltó közlésre lapunkban még visszatérünk. Szerk.)